

ע"פ (תל אביב) 1688-02-24 - פלוני נ' מדינת ישראל

ע"פ (תל-אביב-יפו) 1688-02-24 - פלוני נ' מדינת ישראל מחוזי תל-אביב-יפו

ע"פ (תל-אביב-יפו) 1688-02-24

פלוני

נגד

מדינת ישראל

ע"י ב"כ עו"ד איתי פרוסט

בית המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו - יפו

[08.09.2024]

כבוד השופט, סגן הנשיא שי יניב, שופטת מעין בן ארי, שופטת אורלי מור-אל

פסק דין

עובדת סוציאלית פונה למערער במסגרת תפקידה על מנת לתאם פגישה משותפת עם פרודתו עקב הליכים בבית המשפט לענייני משפחה, המערער מסרב לקיום פגישה משותפת ומבהיר לעובדת הסוציאלית כי אם יראה את פרודתו ירצח אותה - האם יש בכך משום עבירת איומים? זו השאלה העומדת בפתחו של ערעור זה על הכרעת הדין של בית משפט השלום בתל-אביב (כב' השופט עלאא מסארווה) מתאריך 7/9/2023 שלפיה הורשע המערער בעבירת איומים.

כתב האישום

1. נגד המערער הוגש, בתאריך 6/5/2000, כתב אישום (ת"פ 11580-05-20) המייחס לו עבירת איומים סעיף 192 לחוק העונשין, תשל"ז-1977 (להלן: "חוק העונשין"). כתב האישום מתאר שבמועד הרלוונטי, המערער ופרודתו שכונתה בכתב האישום כ"מתלוננת" היו פרודים ויש להם ילד משותף יליד 2018. על רקע האמור, בתאריך שאינו ידוע למאשימה בשיחת טלפון שערכה עובדת סוציאלית מהיחידה לסדרי דין באגף הרווחה עם המערער ולאחר שעדכנה את המערער שפגישה ראשונה עמה תערך בנוכחות שני ההורים השיב המערער: "אם אני אראה אותה, אני ארצח אותה", כששאלה העובדת הסוציאלית למה הכוונה השיב המערער: "אני אומר לך אני ארצח אותה". בסעיף נוסף בכתב האישום פורט שבתאריך 31/7/19 במהלך פגישה שהתקיימה בין המערער לבין העובדת הסוציאלית, לשאלתה מה יקרה אם יראה את המתלוננת בסביבת מרכז הקשר השיב המערער שאם יראה אותה היא תהיה "ברת מיתה" ותגיע לבית חולים, גם אם בנו יהיה חשוף לסיטואציה. המערער הוסיף שאין לו מה להפסיד או שיקחו אותו לבית משוגעים או שיכניסו אותו לכלא הוא לא מפחד. המערער הואשם בכך שבמעשים אלה איים בפגיעה שלא כדין בגופה של המתלוננת בפני העובדת הסוציאלית וזאת ככוונה להפחיד או להקניט.

מהלך הדיון

2. לבקשת המערער, לאחר הגשת כתב האישום, הוכנה חוות דעת פסיכיאטרית לענין כשירותו המהותית והדיונית. בחוות הדעת נקבע שחרף קווים אישיותיים מסויימים ומצבים נפשיים מורכבים מהם סובל המערער, בתקופה הרלוונטית לאירועים המתוארים בכתב האישום לא היה המערער שרוי במצב פסיכוכי ולכן היה אחראי למעשיו. כמו כן, עורכי חוות הדעת התרשמו שבמצבו הנוכחי, המערער מסוגל להבחין בין מותר ואסור, מסוגל להבין את טיב ותוצאות מעשיו ומסוגל לתקשר באופן פרודקטיבי עם עורך דינו, לפיכך, מסוגל לעמוד לדין.

3. בתשובה לכתב האישום, טען המערער לגבי האירוע הראשון, שניסה לסרב בנימוס לפגישה מספר פעמים, וכאשר נשאל פעם נוספת מדוע לא לקיים פגישה עם פרודתו, אמר לעובדת הסוציאלית מתוך מצוקה כי אם יראה את פרודתו יש סיכוי שיפגע בה. בנוגע לאירוע השני טען, שבמהלך פגישה ביקשה העובדת הסוציאלית פעם נוספת לבדוק אפשרות לקיים פגישה משותפת והמערער סרב וכאשר נשאל מה יקרה אם יראה את פרודתו השיב, מתוך מצוקה וקריאה לעזרה, ולמיטב זכרונו, שהוא לא מפחד ללכת לכלא או לבית משוגעים ושיש סיכוי שאם הוא יראה את פרודתו הוא יכה אותה. המערער טען שיסודות עבירת האיומים אינם מתגבשים, ולחלופין כי קמה טענה של זוטי דברים.

4. נוכח כפירת המערער באשמה, התקיים דיון הוכחות בו העידו העובדת הסוציאלית והמערער, הוגשו מסמכים בהסכמה ונשמעו סיכומי הצדדים.

פסק הדין של בית משפט השלום

5. בהכרעת הדין, העמיד בית המשפט קמא את השאלה הדרושה לטעמו הכרעה: "האם דבריו של הנאשם בשתי שיחות שונות עם העובדת הסוציאלית שביקשה להפגיש בינו לבין פרודתו לפיהם: "אם אני אראה אותה, אני ארצח אותה" וכי אם יראה אותה היא תהיה "ברת מיתה" וכי תגיע לבית חולים גם אם בנו יהיה חשוף לסיטואציה, מגבשים עבירה פלילית של איומים?"

בית המשפט קמא השיב על שאלה זו בחיוב, תוך שהכריע שהמערער אכן אמר את הדברים המיוחסים לו בכתב האישום וזאת לאחר שקבע שעדות העובדת הסוציאלית מהימנה ולעומתה מסר המערער גרסאות מבולבלות וסותרות, דבר אשר החליש את גרסתו.

לאחר מכן, עמד בית המשפט קמא על יסודותיה של עבירת האיומים ודן בפרטי המקרה, כאשר השאלה שהועמדה לדיון היא האם הטלת פחד בליבה של העובדת הסוציאלית באמצעות אמירותיו של המערער המכוונות לרצח פרודתו תוביל לכך שמטרתו, קרי, מניעת המפגש בינו לבין פרודתו תתגשם.

בית המשפט קמא עמד על כך שהמענה לשאלה מצריך התחקות אחר היסוד הנפשי של המערער בעת אמירת הדברים, כאשר המערער ביקש להשוות לדברים גוון ונופך טיפולי, כלומר שדבריו נאמרו מתוך תחושת דחק ובמטרה להמחיש לעובדת הסוציאלית את המצוקה בה היה נתון.

בית המשפט קמא דחה טענה זו וקבע, שהמערער עצמו בעדותו שלו, לא ראה בעובדת הסוציאלית גורם טיפולי ולא התייחס לשיחה ביניהם כשיחה טיפולית, ובהתייחס למכלול הראיות לרבות גרסתה של העובדת הסוציאלית, קבע בית המשפט קמא שדבריו של המערער בשיחה הטלפונית והחזרה עליהם תוך הרחבה לא היו חלק משיחת נפש טיפולית.

בית המשפט קמא הדגיש שאין במסקנותיו משום זלזול במצוקה ובקושי הנפשי שהיו מנת חלקו של המערער באותה תקופה, כאשר המצוקה והנזקקות לסיוע עולים בברור מהתיק, הן מעדותו והן מעדות העובדת הסוציאלית. בהקשר זה צוטטו דבריו של המערער בפרוטוקול: "באתי אחרי דיון קשה אצל העו"ס ביישוב סכסוך. אחרי הדיון הזה ניסיתי להתאפז [צ.ל להתאשפז] ברמב"ם במחלקה פסיכיאטרית. ידעתי שאני במצוקה, לא יכול לשלוט בעצמי לגמרי ולא יודע מה תהיה התוצאה. ניסיתי בכל צורה שהיא להימנע מלהיכנס למצב שאני לא אוכל לשלוט בעצמי. אתם רוצים להגדיר את זה לא כמצוקה תעשו מה שבא לכם. אני אחרי זה הלכתי לשבת אצל חברה באוניברסיטה ובכיתי והיא אמרה אני לוקחת אותך לאשפוז אתה לא יכול להמשיך ככה." (עמ' 36-37 ש' 17-32, 1-2).

ואולם בית המשפט קמא הוסיף וקבע, שעצם המצוקה, אין בה כדי ללמד על הרכיב החפצי הנדרש להוכחת היסוד הנפשי בעבירת האיומים, ובענייננו מטרת המערער למנוע את המפגש בינו ובין המתלוננת. בהקשר זה מצא בית המשפט קמא להפריד ולאבחן בין מניע לבין מטרה וקבע שהמערער היה שרוי במצוקה ואפילו במצוקה קשה בחייו האישיים, מצוקה שהוותה את הרקע לפעולתו, המצוקה הייתה המניע למעשיו ואולם להבדיל מהרקע והמניע למעשים מטרתו בדבריו המאיימים הייתה מניעת המפגש בינו לבין המתלוננת. בית המשפט קמא עמד על כך שאין מדובר באיומים שנאמרו מתוך סערת רגשות שהתחוללה בנפשו של המערער באותה עת ממש, ומשכך מטרת הדברים הייתה מניעת המפגש, בעוד המצוקה האישית של המערער הייתה אך המניע שברקע הדברים.

בית המשפט קמא הוסיף שמדובר באיומים חמורים עליהם חזר המערער בשתי הזדמנויות, ואף פירט והרחיב בדבריו מבלי להותיר ספק באשר לכוונותיו. תכלית האיום הייתה סיכול פגישה שהתחייבה לשיטת העובדת הסוציאלית לפי נוהל העבודה שפעלה לפיו. דברי האיום היו קונקרטיים והתייחסו לרצח ולבית חולים כשהבן של המתלוננת יהיה חשוף לסיטואציה. בהודעתו במשטרה הסביר הנאשם את מטרת דבריו כך: "כל זה היה לא בגדר איום אלא הזהרה למערכת שתדע שצריך להפריד בנינו שאין טעם לעשות דיוני שלום" (ת/3, עמ' 2, ש' 14). בית המשפט קמא קבע שמדובר באמירות ברורות שיש בהן משום אישוש להלך רוחו של המערער ולמטרתו למנוע את המפגש אמצעות דברים קשים וקיצוניים שנועדו 'לזעזע את המערכת'. כך גם לגבי המשך דבריו של המערער בחקירה לפיהם "רציתי לפגוע בה פזית ועכשיו אני פחות רוצה, התרופות שלי משפיעות יותר טוב". בית המשפט קמא הפנה עוד לדבריו של המערער כנתבע בבית המשפט לענייני משפחה אז הסביר: "אמרתי לעו"ס שארצח אותה כי הייתי כנראה תחת השפעת תרופות וזה לא בדיוק מה שאמרתי". ובהמשך, כי הוא עדיין מחזיק באותה עמדה וכי מדובר מבחינתו ב- "אידאולוגיה" (עמ' 1, ת/4). דברים, שלפי עמדת בית המשפט קמא, אינם מאפשרים לקבל את קו הגנתו במשפט.

בהינתן כל האמור לעיל, קבע בית המשפט קמא שהמערער במעשיו ביקש להשיג תוצאה של ביטול החלטת העובדת הסוציאלית לקיים מפגש בינו לבין המתלוננת וכי המערער צפה שדבריו עלולים להפחיד או להקניט את מושא האיום ולפיכך הרשיע את המערער במיוחס לו בכתב האישום.

6. במסגרת גזר הדין, עמד בית המשפט קמא על כך שהמדובר בנסיבות מיוחדות שעה שהאיום בא על מנת להימנע ממפגש, וקבע שאין להתייחס לאירועים כאירועים נפרדים, שעה שהשיחה השניה הייתה בעצם שיחת המשך וברור לגבי הדברים שנאמרו בשיחה הראשונה. בית המשפט קמא עמד על כך שעבירת האיומים כלפי עובד ציבור גם אם בפגיעה כלפי אדם שלישי מגלמים חומרה מיוחדת שכן אלו פוגעים בשלוות נפשו ותפקודו התקין של עובד הציבור ומלמדים על הקושי של המערער בשליטה במעשיו ובדבריו. על אף האמור ציין בית המשפט קמא שהתרשם שמדובר באדם מיוחד שאולמות משפטיים בתיקים פליליים אינם מורגלים באנשים מסוגו, אשר המניע למעשיו לא היה פסול כשלעצמו, אולם הנקיטה בלשון מאיימת כדי להשיג תוצאה לגיטימית מהווה עבירת איומים. בית המשפט קמא התייחס עוד לכך, שאין המדובר בשיחה טיפולית, על אף שהקשר בין המערער לבין העובדת הסוציאלית היו בו היבטים טיפוליים.

בנסיבות אלה, ושעה שאין המדובר באיומים שהופנו כלפי העובדת הסוציאלית בפגיעה בה באופן אישי נקבע שהנסיבות הכוללות מציבות את המקרה ברף חומרה שאיננו זניח כלל ועיקר, אך איננו מצוי ברף חומרה גבוה במיוחד. בהתייחס למדיניות הענישה קבע בית המשפט קמא שמתחם העונש ההולם מתחיל ממאסר מותנה וצו של"צ ועד לתשעה חודשי מאסר ובהעדר נסיבה כלשהי שתצדיק סטייה מהמתחם, ההכרעה הנדרשת היא סביב מיקומו של העונש בתוך המתחם. בית המשפט קמא קבע שלא ניתן להצביע על סיבה מיוחדת שתצדיק מהלך חריג של הימנעות מהרשעה, שעה שמדובר במי שכפר במיוחס לו, ניהל הוכחות, לא קיבל אחריות ולא הצביע על תהליך טיפולי או שיקומי ולכן העונש שייגזר עליו יהיה בתוך המתחם שנקבע, ודאי לא בביטול הרשעתו. בנסיבות שהוכחו לפניו קבע בית המשפט שיש להציב את העונש של המערער קרוב יותר למתחם התחתון אך לא בתחתית המתחם ממש. בנסיבות שפורטו, נגזרו על המערער העונשים הבאים: מאסר על תנאי למשך 3 חודשים שלא יעבור את העבירה בה הורשע, צו של"צ למשך 85 שעות, התחייבות כספית בסך של 3,000 ₪, להימנע במשך שנתיים מן העבירה בה הורשע.

טענות הצדדים בערעור

7. המערער משיג על הכרעת הדין וטוען שלא הוכחה עבירת האיומים. לטענת המערער, ניסוח השאלה המרכזית על ידי בית המשפט קמא יסודו בטעות, שכן השאלה הטעונה הכרעה, היא האם המערער צפה ברמה קרובה לוודאות שדבריו לעובדת הסוציאלית בדבר פגיעה בחייה של פרודתו יפחידו או יקניטו את העובדת הסוציאלית. לשיטת המערער נקודת המוצא השגויה סללה את הדרך להרשעה שגויה. לטענת המערער, בית המשפט הניח את קיומו של היסוד הנפשי הנדרש ואולם זה לא הוכח מעבר לכל ספק סביר. לשיטת המערער, היסוד הנפשי הנדרש הוא לכל הפחות לפי הלכת הצפיות, על פיה נדרש להוכיח שהמערער עצמו ולא אדם סביר בנעליו, צפה ברמה קרובה לוודאות שדבריו עלולים להפחיד או להקניט את קולט האיום. במקרה דנן, לטענת המערער, ההקשר בו נאמרו הדברים, הסיבה שבגינה נאמרו הדברים וכן תגובותיה של העובדת הסוציאלית לנאמר לה תומכים במסקנה שלכל הפחות מתעורר ספק לגבי צפיות המערער.

אשר להקשר והסיבה בהם נאמרו הדברים, טענת המערער הינה שכאשר דבריו הכנים הנאמרים במענה לפנייתה של העובדת הסוציאלית המבצעת את תפקידה, לא ניתן לומר שהוא צפה ברמה קרובה לוודאות שדבריו יפחידו את העובדת הסוציאלית. להיפך, במסגרת שיחה עם אשת מקצוע, מצופה ממנו לומר דברים כהווייתם טרם המפגש. מצופה ממנו לומר האם מצוקתו עלולה להביא להתפרצות אלימה מצדו. צפייה זו הייתה ברורה למערער ואכן על בסיס הדברים שנאמרו, העובדת הסוציאלית נמנעה ממפגש בין השניים, שכן לא רצתה ליטול סיכון. לטענת המערער, בית המשפט קמא שגה שעה שלא נתן כל משקל לסיבה בגינה המערער אינו רוצה להיפגש עם פרודתו, וזאת בגין חשש מאובדן שליטה והתפרצות ורצונו להזהיר מפני מצב כזה. המערער מדגיש שביטול הפגישה לא היה מטרת העל שלו אלא הרצון להימנע מהתפרצות אלימה, כפי שעולה גם מהדברים שציטט בית המשפט קמא מתוך עדותו. המערער מוסיף וטוען שבמסגרת בחינת צפיותו, ראוי היה לבחון גם את תגובותיה והתנהלותה של העובדת הסוציאלית. המערער מפנה לכך שהעובדת הסוציאלית אישרה בעדותה שלאחר שאמר את הדברים, בשום שלב לא הציבה בפניו גבול וביקשה ממנו להימנע מאמירתם, היא לא חשה מאויימת מדבריו, להתרשמותה המערער לא רצה לסכן אף אחד ושיתף בכנות ברגשות הקשים שלו ולכן לא הגישה תלונה, היא חשה אמפתיה כלפי המערער וכן אישרה בעדותה שאם לא הייתה שואלת אודות המפגש עם פרודתו המלל לא היה נאמר. לטענת המערער, מתגובותיה והתנהלותה של העובדת הסוציאלית ניתן להסיק שהמערער לא צפה, בוודאי לא ברמה גבוהה של הסתברות שהדברים שאמר יפחידו את העובדת הסוציאלית.

הכל גם בשים לב לזהירות הנדרשת בהפעלת הלכת הצפיות, במיוחד כאשר המדובר בביטויים קשים הנאמרים לגורמי מקצוע ושיש בהם כדי למנוע התפרצות אלימה של ממש. עוד עומד המערער על הצורך לפרש בצמצום את מושג האיום ככל הניתן לאור הפגיעה בחופש הביטוי ותוך איזון בין אינטרסים שונים, שעה שיש ליתן משקל לאינטרס החברתי שרגשות שליליים לא ימצאו פורקן במעשים אלימים. המערער אינו חולק שמדובר באמירות קשות, אולם טוען שיש אינטרס ציבורי ראשון במעלה שאמירות שכאלה בהן מבטא אדם חשש שלא ישלוט בעצמו יאמרו לעובדת הסוציאלית טרם המפגש.

8. בנוסף לטענות שהעלה המערער בעניין הכרעת הדין, ביקש המערער לצרף ראייה נוספת בערעור, שהוגדרה כחוות דעת של פסיכיאטר מומחה שנערכה לבקשתו, ממנה עולה, לטענתו, שהוא נמצא על הספקטרום האוטיסטי, ויש לו קשיים רבים בינים קשיי תקשורת משמעותיים. לטענת המערער, צירוף חוות הדעת דרוש לצורך עשיית צדק, וכי יש באמור בה כדי לחזק את טענותיו בנוגע לצפיותו, שכן בשל מאפייניו לא יכול היה לצפות.

9. לטעמה של המשיבה דינו של הערעור להידחות, באשר המערער אינו עומד בגבולות הגזרה שהתווה בית המשפט העליון לדברים הנאמרים במהלך טיפול ושלא ראוי להגדירם כעבירה של איומים. המשיבה מדגישה, שבפועל בזמן אמת לאיום הייתה משמעות, שכן התקבל דו"ח הערכת מסוכנות טרם המפגשים. כמו כן, המערער כלל לא התחיל תהליך טיפולי, והדברים לא נאמרו במסגרת טיפולית, כאשר המטרה היחידה של המערער הייתה לא לראות את פרודתו ולא לפגוש אותה. המשיבה מפנה להודעתו של המערער במטרה, ממנה עולה, לטעמה, שהמערער פעל מתוך מטרה להטיל אימה ולמנוע את ההליך השיפוטי, כאשר לא מדובר באדם שנמצא בהתקף כלשהו ופונה באיום מתוך מצוקה אלא במי שמאיים ברצח ומסביר הגיונית גם למה. משמע, לא מדובר במי שמשמיע איום באופן ספונטני וחד פעמי, אלא במי שחוזר על הדברים ומסביר את הרציונל.

10. אשר לבקשה להוספת ראייה, המשיבה התנגדה לה, תוך שהפנתה לפסיקה לפיה צירוף ראיות חדשות בערעור יותר רק במקרים חריגים וכאשר לא היה באפשרותו של המבקש להשיג את הראיות הנוספות במהלך הדיון בערכאה הדיונית. המשיבה מדגישה שהראיה שמבוקש להוסיפה, אינה חוות דעת, אלא מכתב למוסד לביטוח הלאומי הנסמך על פגישה אחת, שנערכה ביום כתיבת המכתב והאמור בו מתבסס על דברי המערער. עוד צוין שלבית המשפט הוגשה חוות דעת פסיכיאטרית והיא זו שצריכה לעמוד בתשתית טיעוני המערער בנוגע למצבו הנפשי. כן נטען שאין בראיה כדי לשנות את התוצאה.

דיון והכרעה

11. לאחר שבחנו את מכלול העובדות, טענות הצדדים ופסיקת בית המשפט, באנו לידי מסקנה שדינו של הערעור להידחות, באשר הוכחו יסודות עבירת האיומים.

12. נקדים ונציין שאיננו רואים לקבל את הבקשה להוספת ראייה, שעה שהבקשה אינה עומדת באמות המידה הקבועות בדיון לקבלת ראייה נוספת בערעור. כפי שמציינת בצדק המשיבה, בתיק קיימת חוות דעת פסיכיאטרית, שנעשתה לבקשת המערער, בתנאי אשפוז, אשר הינה חוות דעת מקיפה ומעמיקה השופכת אור על מצבו הנפשי לפני ביצוע המעשים, בעת ביצועם ובעת העמדתו לדיון. ככל שרצה המערער להביא ראיות נוספות בהקשר זה, הרי שהיה עליו לעשות כן בערכאה קמא, והעובדה שבחר להיבדק רק בשלב הערעור אינה מצדיקה פתיחת ההליך בהקשר זה. יתרה מזו, הקשיים באשר למכתב שמבקשת ההגנה להגיש ואשר פורטו בהתייחסות המדינה מתאריך 14/4/24 מקובלים עלינו. מכל מקום, על רקע הנסיבות העובדתיות שנקבעו על-ידי בית משפט השלום והדיון, אין באמור במכתב (שעיקריו צוינו בסעיף 4 לבקשה) כדי לשנות את תוצאת ההליך.

13. בטרם ניגש למלאכת ההכרעה ראוי לעמוד בקצרה על התשתית הנורמטיבית העומדת ביסוד עבירת האיומים בכלל, וככזו המושמעת בנסיבות של מצוקה נפשית ובפני צדדים שלישיים בפרט. עבירת האיומים

14. מושכלות יסוד הן שסעיף 192 לחוק העונשין, הקובע את עבירת האיומים, אוסר לאיים על אדם בכל דרך שהיא בפגיעה שלא כדין בגופו, בחירותו, בנכסיו, בשמו הטוב או בפרנסתו - שלו או של אדם אחר - בכוונה להפחיד את האדם או להקניטו. תכליתה של עבירת האיומים היא להגן על שלווה נפשו, על ביטחונו ועל חירות פעולתו של הפרט, כמו גם על חופש הפעולה והבחירה שלו.

המדובר בעבירה התנהגותית, ולכן אין צורך להוכיח שהאיום אכן השיג את מטרתו של המאיים וכי ההפחדה או ההקנטה התממשה. די בפעולת האיום עצמה שנקלטה בחושיו של המאיום, אם בוצעה מתוך כוונה להפחיד או להקניט, כדי לגבש את העבירה. את שאלת התקיימותו של האיום יש לבחון לפי אמת-מידה אובייקטיבית, דהיינו אם יש בדברים כדי להטיל אימה בלבו של אדם מן הישוב בהתחשב בנסיבות האיום (ראו לדוגמא: רע"פ 8736/15 זילפה צוברי בר נ' מדינת ישראל (17/1/18); רע"פ 2038/04 לם נ' מדינת ישראל (4/1/2006), (להלן: "עניין לם")). בפסיקה הובהר, בחינת תוכנו של הביטוי המאיים מתבצעת בתוך ההקשר שבו ניתן הביטוי, תוך בחינת הנסיבות שאפפו את מסירת הביטוי והנסיבות שבהן הוא נקלט, כמו כן נבחן המסר שהיה גלום בביטוי. הבחינה נעשית בשם לב לכך שסיווגו של ביטוי כאיום מטבעו מגביל את חופש הביטוי של הפרט המאיים ותוך איזון בין הערכים המוגנים. עבירת האיומים נעברת, אם כן, בכך שדברי איום מושמעים בליווי היסוד הנפשי המתאים ונקלטים אצל אדם אחר, ואין דרישה בחוק כי דברי האיום יגרמו בפועל לפחד או לחשש בלב האדם שקלט אותם. ההפחדה בפועל אינה יסוד מיסודות העבירה.

אמירה המושמעת באוזני אדם אחד וקיים בה מסר של פגיעה באדם אחר יכולה לעלות כדי איום אסור כלפי קולט האמירה, ואין הכרח בהוכחת "זיקת עניין" בין המאיים-קולט האיום לבין מושא האיום. זיקה כזאת היא רק נסיבה אחת מהנסיבות האופפות את מסירת האיום, ונסיבה זו תישקל עם הנסיבות הרלוונטיות האחרות יחד (ראו: עניין לם). המחשבה הפלילית הנלווית לעבירת האיומים כוללת יסוד של "עבירה פלילית מיוחדת". עבירת האיומים מבוצעת מתוך שאיפה להשיג את ההפחדה או ההקנטה, וזוהי המטרה הניצבת לנגד עיניו של המאיים בהשמיעו את דבר האיום. על היסוד הנפשי של הכוונה להפחיד או להקניט הקבוע בעבירת האיומים חלה הלכת הצפיות. בהתקיים מודעות ברמת הסתברות גבוהה, עד כדי קרבה לוודאות, שהביטוי המאיים עלול להפחיד את קולט האיום או להקניטו, כי אז מתקיים היסוד הנפשי הנדרש לצורך הרשעה בעבירה. על כן גם אם המאיים לא התכוון להפחיד או להקניט את קולט האיום, הרי די בכך שהמאיים צפה ברמת הסתברות גבוהה שדבריו עלולים להפחיד גם את הקולט כדי שתבצע בכך עבירת איומים מושלמת (ראו לדוגמא: "עניין לם").

בהינתן עקרונות אלה, נקבע בפסיקה, שאמירה שהופנתה לעובדת סוציאלית שהיה בה איום כלפי אשתו של הדובר, מקיימת את יסודות העבירה, מקום שניתן לקבוע שהמערער שם צפה ברמה גבוהה את האפשרות שאמירתו תפחיד גם את העובדת הסוציאלית ומצב נפשי זה שקול כנגד דרישת הכוונה הקבועה בסעיף 192 לחוק העונשין וזאת בין אם התכוון להפחידה ובין אם לאו (עניין לם).

מנגד פסק בית המשפט העליון, שכאשר דברים נאמרים אגב טיפול באדם, במענה לשאלה של מטפל, יכולים להיווצר מצבים שבהם אדם יתייחס לאפשרות של פגיעה בצד שלישי, ואף שדברים אלה מחייבים את המטפל לדווח, הם לא יובילו להגשת כתב אישום. בית המשפט התייחס לכך שאמירות מסוג זה עשויות לבטא מצוקה ולשמש כקריאה לעזרה ואף עשויה להיות להן חשיבות חברתית טיפולית כאשר הן נמסרות לגורם רפואי מוסמך במובן זה שהן יאפשרו הענקת טיפול מיטבי למוסרן. על רקע זה, האיזון החברתי בין התכלית הפלילית של עבירת האיומים לבין השמירה על זכות היסוד לחופש ביטוי עשויה להשתנות. כן יכול שבנסיבות מסוימות לא יתקיים היסוד הנפשי הנדרש במסגרת עבירת האיומים, לפיו כוונתו של מוסר הדברים הייתה "להפחיד את האדם או להקניטו" וזאת אם נמצא שהדברים נאמרו במסגרת הטיפול הרפואי, בתום לב ובכנות, במטרה לקבל את הטיפול המיטבי. לצד האמור בית המשפט שב והדגיש ששיחה עם גורם טיפולי אינה מקנה "פטור" אוטומטי מתחולת הסעיף אלא כל מקרה לנסיבותיו (ראו: בש"פ 749/19 פלוני נ' מדינת ישראל (4/2/19)).

במקרה נוסף, בו אדם אמר לעובד סוציאלי בכלא כי הוא "שומע קולות" שקוראים לו לפגוע בהוריו, בית המשפט העליון העיר שהמקרה מצוי בליבתן של הסיטואציות בהן מטופל מבקש לשתף גורם טיפולי במחשבותיו הקשות בניסיון לזעוק לעזרה, להבדיל מאשר להשמיע איום על אותו גורם או על צדדים שלישיים באופן שנועד להפחיד או להקניט. בית המשפט שב והדגיש שהאמור נוגע לדברים שנאמרו באופן כן במסגרת טיפולית ולצורך הטיפול (בש"פ 2551/19 מאיר נחמני נ' מדינת ישראל (9/4/19)), (להלן: "עניין נחמני").

15. בעקבות הערות אלו של בית המשפט העליון, ניתנה הנחיית פרקליט המדינה 2.41 שעניינה במדיניות התביעה בהעמדה לדין בעבירת איומים (13/4/21). לענייננו נקבע שבמקרים שבהם סובלת ההתנהגות המאיימת תוכן מתחרה של פעולה לגיטימית או רצויה, כגון כאשר ההתנהגות נושאת אופי או תוכן סבירים של "התראה", "עצה", "מחאה", שיתוף גורם מטפל בהלכי הרוח או כוונות המטופל, ייתן התובע משקל ממשי לאופייה של ההתנהגות בהחלטתו אם להעמיד לדין בגינה וככל שאופייה הדומיננטי של התנהגות הוא לגיטימי, לא יועמד בגינה אדם לדין בעבירה זו.

בהנחיה הוצעו מספר מבחני משנה בהסתמך על פסיקת בית המשפט העליון לבחינת טיב או אופי האיום המועבר לגורם מטפל במסגרת טיפול, כגון השאלה האם המסר המאיים הועבר מיוזמת המטופל המאיים, או במענה לשאלת המטפל, זיקת העניין שיש לביטוי המאיים לנושאים שעלו בשיחה שהתקיימה בין המטפל למטופל במסגרת הטיפול; תכלית מסירת התוכן המאיים - האם ביקש המטופל להשפיע על המאיים לבצע פעולה כלשהי, או להשפיע על צד ג' כלשהו; הערכת המטפל בנוגע לאופי האיום ולחומרתו, בהתאם להיכרותו את המטופל ואת מידת הסיכון הטמונה באיומיו, קיומו של רקע אלים וקונקרטי מול מושא האיום.

הוסף עוד שמבחן עזר נוסף לשיקול הדעת, עשוי להימצא ביסוד הנפשי הייחודי של עבירת האיומים: ככל שמטרתה הדומיננטית של ההתנהגות - לפי אופייה ונסיבותיה - אינו להפחיד או להקניט את האדם בפניו מושמע האיום, וככל שמטרתה הדומיננטית של ההתנהגות היא לגיטימית וראויה, כך תיטה הכף להימנעות מהעמדתו לדין של אדם בעבירה של איומים.

בהתאם לאמור נקבע שככל שמדובר בהתנהגות בעלת אופי לגיטימי או בהתנהגות שיש לה גם תכלית לגיטימית, שאינה הפחדה או הקנטה, כך ימנע התובע מהעמדתו לדין של אדם בעבירת האיומים על יסוד שימוש בהלכת הצפיות, כתחליף למטרה הנדרשת בעבירת האיומים ולהיפך. כן הוסף ששימוש ב"הלכת הצפיות" בהעמדתו לדין של אדם בעבירת איומים מחייב הפעלת שיקול דעת זהיר.

16. בטרם הכרעה יש עוד להפנות למקרה שנדון בעפ"ג (ת"א) 42218-06-19 אליו הפנה המערער, שם הועמדה לדין בעבירת איומים אם, אשר על רקע ריב בינה לבין בתה בת ה-12 אמרה לבתה ש"תשב עליה שבעה", באותו מעמד התקשרה האם למשטרה במטרה שייקחו את הבת מביתה, בהגעת השוטרים אמרה כי אם תישאר בבית היא מוכנה לשבת עליה שבעה. כאשר הגיעה לדירה עובדת סוציאלית אמרה האם שאינה אחראית על מה שתעשה לילדה שהיא מסוכנת לילדה ושהיא תשב עליה שבעה. האם הואשמה בכך שאיימה על בתה הקטינה בפגיעה בגופה על מנת להפחידה או להקניטה. האם הורשעה בבית משפט השלום וזוכתה בבית המשפט המחוזי, בהסכמת המדינה. הסכמת המדינה לזיכוי באה לאור השינוי במדיניות התביעה, בכל הנוגע לעבירות איומים המופנים כלפי אנשי סיוע, כמו במקרה זה. בית המשפט העיר במסגרת פסק הדין, ש"תיק זה מכלל זווית ראייה שבו יבחן, הן התיאור העובדתי, הן שינוי קורבן העבירה, קרי האדם שכלפיו כוונו האיומים, והן כביטוי למדיניות כללית מן הראוי היה שכלל לא יגיע לבית המשפט ואם הגיע מן הראוי היה שיסתיים בזיכוי" (פסק דין מתאריך 11/11/19, לא פורסם, להלן: "עפ"ג 42218-06-19").

17. משהועמדה התשתית הנורמטיבית, ניישמה על המקרה הפרטני.
מן הכלל אל הפרט

18. נקודת המוצא לדין, מצויה כמובן בהכרעות בית המשפט קמא, כמו גם בעובדות המקרה והראיות שהובאו במהלך ההליך. לא למותר לחזור ולהפנות בקצרה אל העובדות והראיות הרלוונטיות שראוי שיעמדו בבסיס ההכרעה: א. בהכרעת הדין העדיף בית המשפט קמא את עדותה של העובדת הסוציאלית, ובמסגרת ערעורו לא חלק עוד המערער על כי הדברים אכן נאמרו באופן המתואר בכתב האישום וכפי שתיארה העובדת הסוציאלית, בשתי הזדמנויות: האחת בשיחת טלפון, במסגרתה ניסתה העובדת הסוציאלית לקבל את הסכמת המערער לפגישה משותפת עם פרודתו, והאחרת בפגישה שנערכה בין השניים, בתשובה לשאלה ישירה של העובדת הסוציאלית. ב. תוכן הדברים, כפשוטם מהווה איום מפורש בפני העובדת הסוציאלית על חייה של פרודתו של המערער. בית המשפט קמא, קיבל את דברי המערער שהיה במצוקה נפשית עת אמר את הדברים כפי שהתרשמה גם העובדת הסוציאלית, אך קבע שאין בכך כדי למנוע את התגבשות יסודות עבירת האיומים וזאת בשים לב לנסיבות אמירתם, החזרה על הדברים וההסברים שנתן המערער בדיעבד המלמדים על הלך רוחו. בית המשפט קמא עמד על כך שהמערער לא היה בסערת רוחות עת אמר את הדברים.

ג. העובדת הסוציאלית אמנם העידה שלא הוקנטה או פחדה עקב הדברים ואף חשה אמפטיה למערער ואולם אין חולק שהיא נקטה פעולות שיש בהן כדי להצביע על אופן השפעת הדברים עליה ועל פעולותיה: העובדת הסוציאלית התייעצה עם הממונה עליה, בעקבות התייעצות זו נמנע המפגש המשותף ובהמשך שיתפה העובדת הסוציאלית את הדברים עם בית המשפט. בדו"ח שהוגש בהסכמה וסומן ת/1, מתארת העובדת הסוציאלית את השתלשלות הדברים, מפרטת את דברי המערער, מציינת שלאור דברי המערער כפי שעלו בפגישה ובשל האיום הממשי כלפי האם ביקשו ממנו שימציא הערכה פסיכיאטרית. העובדת הסוציאלית הוסיפה וביקשה מבית המשפט להורות על דו"ח הערכת מסוכנות, בטרם יקבעו המפגשים "שכן אנו חוששים שמא עלול הוא לממש את האיומים שהעלה". הווה אומר, בזמן אמת, וכלפי בית המשפט הגדירה העובדת הסוציאלית את הדברים כאיום ולא דווקא כקריאת מצוקה, וביקשה את התערבות בית המשפט. העובדה שנמנעה לנקוט פעולה מידית לאחר השיחה והמפגש אינה יכולה לאיין את מהות הדברים והנסיבות בהם נאמרו.

ד. מעדותה של העובדת הסוציאלית עלה שהיא גם גורם טיפולי, ואולם העובדת הסוציאלית הבהירה ששיחת הטלפון לא היוותה טיפול ולא הייתה במהלך טיפול, אלא פנייה ראשונה למערער. מכאן שהדברים לא נאמרו במסגרת טיפול, מדובר בשיחה ראשונית ובדברים שנאמרו מתוך רצון המערער שלא לפעול על פי המתווה שהוצע לו בנוגע לפגישה משותפת. המערער עצמו הסביר בעדותו, שלא הייתה כל חשיבות בעיניו למיהות הגורם עמו שוחח והיה חוזר על הדברים בפני כל גורם לרבות קיר (ראו ציטוט דבריו בהקשר זה בסעיף 13 להכרעת הדין).

ה. לא למותר לציין, כי משהובאו הדברים לידיעת הפרודה במסגרת ההליך המשפטי בבית המשפט לענייני משפחה, היא פרשה אותם כאיום ממשי, הוגשה באופן מידי התלונה במשטרה והיא ציינה שתפעל להוצאת צו הגנה (ראו: הודעת הפרודה הוגשה בהסכמה (ת/2)).

19. טענת המערער בערעורו שהדברים נאמרו מתוך רצון למנוע אובדן שליטה מצידו, לא נאמרו בשום צורה ודרך קודם לעלותו על דוכן העדים ואפילו לא נטענו בסיכומים מטעמו, שם טענת ההגנה הייתה שהדברים נאמרו במסגרת טיפולית, מתוך מצוקה ומתוך רצון למנוע פגישה. כפי שקבע בית המשפט קמא, הרצון הלגיטימי של המערער למנוע פגישה עם פרודתו, אינו יכול להצדיק נקיטה בלשון מאיימת.

בחינת הראיות שהובאו מעלה שבזמן אמת, במסגרת הפגישה עם העובדת הסוציאלית, בהודעתו במשטרה ובבית המשפט לענייני משפחה, מנסה המערער להתנער מהדברים שנאמרו כהווייתם ומכל מקום מהסבריו עולה שהדברים נאמרו מתוך תפיסה בה החזיק שבשל ההליכים שננקטים נגדו זכותו לנקוט באלימות. המערער לא טען לחשש מאובדן שליטה בשל מצוקה, אלא הבהיר שאם רצונו להימנע מפגישה לא ימומש, הוא יממש את זכותו להתגונן, דהיינו לפגוע בפרודתו.

כך בבית המשפט לענייני משפחה מסביר המערער: "אמרתי לעו"ס שארצח אותה כי הייתי כנראה על השפעת תרופות וזה לא בדיוק מה שאמרתי. אמרתי שלדעתי מי שבא לשדוד אותי זכותי להתגונן ולהתגונן זה כולל הכל. כמו שמישהו שם לך אקדח לרכה תשבור לו את היד". לשאלת בית המשפט: "האם אתה עדיין מחזיק בעמדה הזו?" השיב: "זו אידיאולוגיה. היא שודדת אותי בכמה צורות... (ת/4, עמ' 1 שורות 29 ואילך). יוער שבעדותו בהליך זה השיב המערער שהוא עומד אחר הדברים שאמר בפרוטוקול שם (ראו פרוטוקול מתאריך 27/4/24, עמ' 25 שורה 31 ואילך).

ובהודעתו במשטרה שנמסרה באותו יום, כאשר נשאל המערער בנוגע לתגובה לחשדות נגדו, השיב שהחשדות המועלים על ידי העובדת הסוציאלית מוגזמים, כנראה מסיבות טכניות דבריו לא נכתבו מילה במילה, וההתרשמות הראשונית שלה שהיא הייתה מראש מאוד מפוחדת משתקפת גם במשפטים האלה וגם בכלל הדו"ח. וכאשר עומת עם האמירות שאמר השיב: "אני אמרתי שאני לא מפחד שאו שייקחו אותי לבית משוגעים או לכלא, מבחינתי מי שפוגע בי אני יכול לפגוע בו, זה לא התייחס באופן פרטי למרכז קשר, שיש סיכוי אם אני אראה אותה אני אכה אותה, כל זה היה לא בגדר איום אלא הזהרה למערכת שתדע שצריך להפריד בנינו שאין טעם לעשות דיוני שולם", כאשר נשאל מה כוונתו שמי שפוגע בו הוא יכול לפגוע השיב: "קוראים לזה הגנה עצמית, היא באה לבן אדם ודורשת כסף כי עשייתה (כך במקור) לי ילד שאתה לא רצית ואני משתמשת בבית משפט כדי לדרוס אותך" ובהמשך הסביר: "רציתי לפגוע בה פזית ועכשיו אני פחות רוצה, התרופות שלי משפיעות יותר טוב ואחרי הדין היום בבימש ... העניינים כרגע רגועים" (ת/3, שורה 7 ואילך).

בהינתן האמור, כמו גם עדותו של המערער כפי, שבין היתר, צוטטה בהכרעת הדין ובשים לב לקביעת בית המשפט קמא, שהמערער מסר גרסאות מבולבלות בעדותו, עד כדי קושי להתחקות אחר גרסתו, קיים קושי של ממש לקבל את טענותיו בערעור, בנוגע לספק שקם ביסוד הנפשי שליווה את האיומים שהשמיע.

20. אכן יש לעשות שימוש זהיר בהלכת הצפיות ואולם בהינתן נסיבות האירוע והסבריו של המערער לאחריו, ניתן לקבוע באופן פוזיטיבי, שהגם שהמערער היה במצוקה בעת אמירת הדברים ואולי גם בעת שהותו בבית המשפט לענייני משפחה ומסירת הודעתו במשטרה, אין יסוד לתיזה העדכנית שמבקשת הסניגוריה לקבל כאילו המערער פעל מתוך רצון שלא להגיע למצב של חוסר שליטה. נהפוך הוא. המערער שכעס מאוד וחש נפגע מן ההליכים שנקטו נגדו ומן הניסיון לפגוע בו כלכלית, פעל מתוך תחושה שיש לו את הזכות להשיב לפרודתו כגמולה (לתפיסתו) ובאמירתו את הדברים שאמר, ביקש להזהיר ולהטיל אימה על העובדת הסוציאלית, כמו גם על פרודתו, על מנת שעמדתו הגורסת שאין כל מקום למפגש או הידברות תתקבל.

בנסיבות אלה, גם אם נצא מתוך הנחה שהעובדת הסוציאלית היא גורם מטפל, החל משיחת הטלפון הראשונה, הרי שהיה ברור למערער, כפי שנקבע בהכרעת הדין, שלא מדובר בטיפול והוא אמר את הדברים ואף חזר עליהם מתוך אידיאולוגיה ואמונה שזו הדרך הנכונה לטפל בסיטואציה.

עניינו של המערער אינו נכלל בגדר אותם מקרים, לגביהם קבע בית המשפט העליון שהרצון לאפשר טיפול אפקטיבי ומכיל, מצדיק אי הפללת אמירות גם אם יש בהן מסר מאיים וקיצוני, בשל הנסיבות והאופן בהן נאמרו. לא מדובר באמירה במסגרת טיפול מובהק כפי שהיה בעניין נחמני, וגם לא באמירות במהלך אירוע מתגלגל ומרגש כפי שהיה בעפ"ג (ת"א) 42218-06-19 שם האם עצמה התקשרה למשטרה, במהלך האירוע עצמו וביקשה התערבותה והרחקת הבת ממנה על מנת שלא תפגע בה.

כאן, המערער עצמו, מתוך אמונה ושכנוע עצמי עמוק בצדקתו, עושה שימוש באמירות קיצוניות ומאיימות בשתי הזדמנויות ואף מצדיק את התנהגותו בבית המשפט לענייני משפחה ובמשטרה בכך שהוא רשאי להחזיר מנה אחת אפיים לפרודתו שהעזה לנקוט נגדו בהליך משפטי.

בנסיבות אלה, השימוש בהלכת הצפיות והסקת המסקנה שהמערער צפה את התוצאות הטבעיות של מעשיו, מתבקשים ומתיישבים עם הנסיבות הקונקרטיות ולא נפלה טעות בפסיקת בית המשפט קמא בהקשר זה ובכלל. גם אנחנו, כמו בית המשפט קמא, איננו מתעלמים מאישיותו המיוחדת של המערער, ומהמצוקה אותה חש בעת האירועים, אך באלה אין כדי לשלול את היסוד הנפשי שליווה את התנהגותו. אמירותיו של המערער, לא היו בבחינת זעקה לעזרה, אלא בבחינת שימוש בכוח המילים הקיצוניות, שברי שיש בהן כדי להטיל אימה על שומען, על מנת להביא לקבלת עמדתו. מדובר בהתנהגות אסורה, העולה כדי עבירה פלילית ושגם בנסיבותיו של המערער ובנסיבות בהן בוצעה, לא ניתן כחברה להכילה.

21. אשר על כן, הערעור נדחה. טרם חתימה נציין כי בנימוקי הערעור הודגש, שהערעור מופנה כלפי הכרעת הדין בלבד ואף טיעוני הצדדים בעל-פה הושמעו אך ורק במישור זה. יחד עם זאת, נוכח נוסח "כתב הערעור" שהוגש בראשית ההליך, מצאנו לציין בתמצית שבנסיבות העניין לא נתקיימו תנאי "הלכת כתב" להימנעות מהרשעה, וכי למכלול נסיבות העניין והנסיבות האישיות ניתן משקל מרבי בענישה המתונה שהושתה ואין כל עילה להתערב בה. ניתן היום, ה' אלול תשפ"ד, 08 ספטמבר 2024, במעמד הצדדים.